

אנדרי פִּישֶׁהוֹף

מצד ארונצ'יק) אל מקום שאינו תואם ולא נמצא בטקסט (כשארונצ'יק נעלם ושפרינצה נתקפה יאוש).

כמו חול בכף היד

שְׁעַר רֵאשֵׁי הַחַוִּיר
מִדְּחִיפּוֹת
כְּמוֹ בְּמִסְנַנֵּת הַמִּפְרִידָה בֵּין הַחֶטֶה לְקָמַח
קְלֹפּוֹת הַשְּׂבֵלֶת מִתְפָּרֶזוֹת בְּרוּחַ
הַכֵּל מְחַלֵּק כְּמוֹ חוֹל בְּכַף הַיָּד

מעגל עיוור

הָאֵתֶת הַמְּחַשְׁבָה – כְּאֵלוֹ נְחָשׁוֹל
הוֹלֵךְ לְאִבּוֹד
בְּתוֹךְ מַעְגָּל עוֹר.
אֲחֵרָיו עַל קְרָקְעֵית כַּף הַיָּד
נוֹתְרִים הַדְּגִים מִפְתָּעִים
קְשׁוּטֵי הַנְּשִׂיָה

מבט בגשם

תְּשׁוּקַת הָעֵנָנִים לְהִתְרוֹקֵן
מִדְּבִיקָה אוֹתִי לְחִלּוֹן
כָּל גֶּשֶׁם מְחַדָּשׁ;
הַמַּיִם מְמַהְרִים לְהִתְמַסֵּר לְאֲדָמָה
וְטוֹבְעִים בְּעֵצָמָם.
צֵל מְמַהֵר נּוֹגֵעַ בְּצֵל מְמַהֵר בְּנִגְסָה קָרָה;
בְּאוֹר פְּנִסֵי הַרְחוּב קְוִים דְּקִיִּים מְקַבְּלִים,
כְּאֵלוֹ יָד מְעַמְעֶמֶת אֶת בְּדִירוֹת הַמִּתְבּוֹנֵן.

סקילה דוממת

לְפַעֲמִים מִבְּט בּוֹעֵט יוֹתֵר מִמֶּלֶה.
חַד שֶׁתִּיקָתוֹ הוּא כְּרוּחַ הַמְּבִיאָה סוּפָה
מִבְּט בְּלִתֵּי צְפוּי יְכוּל לְהֵרֵס:
סְקִילָה דּוֹמָמָת.
אֲבָנָיו – חֲצִים בְּלִתֵּי נְרָאִים,
נוֹפְלִים בְּמִבְּט הַנֶּגְדִי,
הַיּוֹדֵעַ,
הַמְּסַנֵּר

מתוך הספר *דממה לארבע ידיים*, העומד לראות אור בספרי 'עתון 77'

225). לא ראיתי בדבריו של טביה מודעות לתחושה קורבנית-חפה-לאומית. תחושה כזו זקוקה לניסיון היסטורי שעדיין לא נמצא לטביה.

לקראת סיום המסה שלו מירון מציג מה שהוא מפרש כמסכת של סתירות בקריאת הטקסט, אשר מובילה אותו להסביר את גדולתה של היצירה כמורכבת ומתוחכמת, ואשר השורה התחתונה שלה היא הבנת היחסים בין הכותב לקורא, בין שלום עליכם לטביה החולב, ואשר שימשו בסיס לראשון לתאר את היהדות לא לפי שורת ביקורת הנאורות של זמנו אלא באופן ש"מתבסס על ההנחה שהקונפליקטים הפנימיים שבחי האדם אינם ניתנים לפתרון" (עמ' 236). לדבריו, בכך הוא מקרב את שלום עליכם לעידן הפוסטמודרני ואלינו (שם). מסקנתו האחרונה של מירון עניינית בנוגע בפילוסופיה ובהיסטוריה של הספרות היהודית. אך נראה לי שלאורך אחרית הדבר, הוא עצמו התגייס לצדד בביקורת הנאורות בלבד העדכני שלה, ויצר חיץ פסיכולוגי וניכור אצל הקורא כלפי דמותו של הגיבור העממי היהודי שהיה אהוב עד כה.

4. מירון כותב כי "גם בבוא הרעה הבלתי נמנעת, גירוש מביתו ומכפרו (טביה) לא הבין שעליו לשים פעמיו לארץ ישראל" (עמ' 229). ולו עשה כן היה נמנע מן הגירוש שלו מכפרו). אך בקריאת הסיפור, לא מצאתי רמז לכך כי טביה לא הבין שעליו לעלות לארץ ישראל, אלא כי פדהצור חתנו אילצו להיערך לעלייה לארץ. "כשאלוהים יביא אותי בשלום לשם, להיכן שאני נוסע - בעצמי אני עדיין לא יודע מה אעשה שם, אבל מה שברור כאור היום, שדבר ראשון אלך אל אמנו רחל, אל הקבר" (עמ' 156).

לפי חיפושי, לרעיונותיו של מירון כנגד טביה לא נמצאים סימוכין משכנעים בכתוב עצמו. התייחסותו לטקסט נתפסת לכן בעיני, לפחות בפשט שלה, כנובעת ממניעים חוץ-טקסטואליים - אני מתכוונת לרעיונות חברתיים או פוליטיים. נראה לי כי דן מירון מתכוון לביקורת לא אישית בלבד אלא חברתית ולאומית, כשטביה משמש לו אב טיפוס. אין רמז כזה בדבריו. אך מתוך תפיסתו המסורתית של טביה בקרב הקוראים כסמל לחיי המשפחה בעיירה היהודית של סוף המאה התשע-עשרה, קיימת בהבנת כוונותיו של מירון אפשרות לפירוש כולל מעין זה. ואם כך הדבר, ניתן להבין כי אם נקבל את ביקורתו כלפי טביה, ישתמע שהוא מאשים באופן עקיף את העם היהודי בכך שאופיו הקיבוצי תרם לאסון הפוגרומים והגירוש של סוף המאה התשע-עשרה ברוסיה.

בהקשר זה, מרק טוויין מביא פן אחר: בשנת 1899, ימי כתיבתו של *טוביה החולב* באוקראינה, כתב טוויין את ספרו *מסע תענוגות לארץ הקודש*. לאור השממה, ההזנחה, העוני, והכיעור שפניה של הארץ מתוארות באותה תקופה עצמה בעטו של טוויין, ניתן להבין עד כמה ארץ ישראל לא הציבה פתרון מעשי לדוחק הקיום באירופה (זאת בהקשר להבנה שלה ציפה מירון מטביה). טוויין מסיים את ספרו בפרק הנקרא "בנוגע ליהודים", שבו הוא מהלל את בני העם היהודי, תוך שהוא מציין את השנאה הלא גיונית והמסלפת-מציאות, שעם זה סופג בכל מקומות מגוריו בעולם. אביא מדבריו לדוגמה: "בסיכומי של דבר העובדות מעידות שהוא (היהודי) שקט, אוהב שלום, חרוץ, חופשי מפשיעה אלימה ומהתפרצויות זעם.

חיי משפחתו ראויים לשבח, אינו נופל למעמסה על מוסדות צדקה ציבוריים, אינו מקבץ נדבות ונדירות עולה על כל הישגי המתחרים. כל אלו הם התגשמות טהורה של אזרחות למופת" (מסע תענוגות לארץ הקודש, מרק טוויין, 'בנוגע ליהודים', עמ' 195). "הוא (היהודי) כוכב זוהר בשמים" (עמ' 206). טוויין מסכם את מאמרו במילים: "חובתנו עכשווית לסלק את הכובים" (עמ' 207).

מירון נועץ את הסיבה לסימומו של התהליך היצירתי בפתרון שאלת האשמה. "השתחררותו של טביה מנטל האשמה מביאה את מחזור סיפוריו לסופו" (עמ' 224). הוא טוען כי טביה פרק את עול אחריותו האישית בתהליך ההיסטורי שפגע ברבים, ובכך הוקלה תחושת האשם שלו. אך התיאוריה הפסיכולוגית בנושא טראומה אינה מוכיחה כי אנשים שנפגעו באסונות קיבוציים חשים פחות אשמה (ראה תסמינים פסיכולוגיים של ניצולי מלחמות). מירון מסביר את סימומו של הסיפור בכך ש"הסימביוזה טביה-שלום עליכם מתפרקת ברגע שבו הצליח טביה להטביע את תחושת האחריות האישית שלו בתחושת החפות-הקורבנות הלאומית" (עמ' 224).